

Радослав РАСПОПОВИЋ*

О ИСТОРИЈСКОМ ЗНАЧАЈУ ОДЛУКА КОНГРЕСА У БЕРЛИНУ ЗА ЦРНУ ГОРУ

Ваше екселенције, уважени предсједниче Владе,
поштоване колегинице и колеге, даме и господо,

Посебна је привилегија и ријетка част говорити на свечаности поводом обиљежавања сто четрдесет година од одржавања Берлинског конгреса. Без сумње, у питању је крупан датум из европске историје, али и догађај који је утемељио савремену епоху државности Црне Горе, односно којим је почео први период њеног независног постојања.

Поменута годишњица одржавања Берлинског конгреса свакако је риједак јубилеј који нуди прилику да се овај историјски догађај изнова научно анализира. Мада су конгресним одлукама и до сада били посвећени бројни научни радови, не само у Црној Гори, остаје утисак да су, ван општих мјеста, најширој јавности остали недовољно познати сви детаљи о значају одржавања Конгреса, а такође и важности његових одлука за савремену политичку историју свијета и посебно за Црну Гору.

Нарочито истичемо значај овог конгреса за нашу земљу, јер су његовим одлукама достигнути циљеви националноослободилачке борбе, опредмећени су вишевијековни ослободилачки напори засновани на државотворној свијести Црногораца и традиционалним херојским и моралним вриједностима црногорског друштва. Те вриједности су, пак, као дио колективног историјског памћења црногорског народа представљале везивно ткиво са почетком другог периода независног постојања црногорске државе, који траје од 2006. године, односно са савременом Црном Гором.

Конгрес одржан у Берлину 1878. припадао је догађајима првога реда у новијој политичкој историји Европе. То значи да у хроноло-

---

* Директор Историјског института Универзитета Црне Горе.

гији међународних конгреса и конференција одржаних током XIX и почетком XX вијека, овај који се десио у Берлину 1878. по важности за цјелину односа у међународној заједници припада једном од најзначајнијих икад одржаних у Европи. Он је представљао везу између Бечког конгреса 1814/15. одржаног након револуције у Француској 1789. и Наполеонових ратова који су за њом слиједили и Версајског конгреса из 1919. Посматрано из тог угла, конгрес у Берлину свакако је најважнији званичан скуп представника великих сила у оквиру наведених хронолошких граничника. На њему су одлучени правци спољне политике и карактер међународних односа међу чланицама међународне заједнице, не само у Европи.

И управо на примјеру Берлинског конгреса и његових одлука се може сагледати међусобна повезаност и дубинска условљеност историјских процеса, односно свих битнијих историјских догађаја који су се десили у периоду од 1814/15. до почетка Првог свјетског рата. Посредством Берлинског конгреса, у смислен историјски ток повезан је читав сплет историјских процеса, како оних који су му претходили, тако и других који су за њим слиједили. Притом није ријеч само о Великој источној кризи 1876-1878, из које је конгрес проистекао, већ и о националним покретима Јужних Словена на Балкану; ривалству великих сила и настајању њихових војних блокова, најприје блока Централних сила, након што је конгрес одржан, а ускоро затим и европске савезничке коалиције, блока Антанте.

Тада утемељена блоковска подјела свјетске заједнице припадала је реду историјских околности које су дале одлучујући замајац Првом свјетском рату. Из одлука Берлинског конгреса је произишла и окупација Босне и Херцеговине, Кипра, и анексиона криза 1908. А одлуке о начину рјешавања Источног питања донијете на конгресу у Берлину, биле су један од узрока балканских ратова 1912/13.

У том смислу је Берлински конгрес представљао најважнију тачку пресека међународних односа међу европским земљама и политичких токова у њима. То значи да се Берлински конгрес из 1878. хронолошки, али и по значају донијетих одлука, налази у средишту одређујућих догађаја нововјековне политичке историје Европе.

Ипак, истичући крупан међународни значај Берлинског конгреса не смијемо заборавити важност његових одлука за признање резултата националноослободилачке борбе, посебно словенских народа на југоистоку Европе. Свакако је важно истаћи да је Берлински конгрес био један од најкрупнијих догађаја у историји словенских држава: посебно Црне Горе и Србије, али и Бугарске, као и Румуније.

Кад је о Црној Гори ријеч, на његовим одлукама утемељен је свакако јединствен датум у историји државности Црне Горе, тј. дефинитив-

но је ријешено питање њеног међународног статуса. Одлуке о признању независности Црне Горе од Високе порте и свих осталих „високих страна уговорница“ које још нијесу признале и одлуке о новим међународно признатим границама, представљале су за Црну Гору најзначајнији дио конгресних одлука. Признање независности, претходно дато на билатералном плану у споразуму Русије и Турске у Сан Стефану, тиме је добило потврду и од других великих сила. Тако је Црна Гора де јуре постала пуноправан члан ондашње међународне заједнице. Од државе у фактичком смислу прерасла је у државу у смислу међународног права. Конгресним одлукама правно је потврђено стање државне посебности које је Црна Гора у пракси фактички остварила много прије 1878.

Одлукама Конгреса Црна Гора је добила излаз на море. Све до међународног признања Црна Гора није посједовала нека основна права која свакој држави као међународно признатом субјекту безусловно припадају. Та права се одлуком о признању посебно не стимулишу, већ произилазе из атрибута суверености, међународно признате врховне власти државног субјекта који је стекао независност.

Једно од тих права које је стекла Црна Гора је право на репрезентацију, односно на међународни саобраћај, из кога је изведено право на примање и слање међународних представника – јус легатионис, што је пружало могућност за слање властитих и примање дипломатских представника страних држава. Иако није остварила реципроцитет

у дипломатском представљању, као нови субјект међународног права, осим свестране међународне афирмације стекла је и прилику да са другим сувереним државама учествује у креирању међународног поретка, кодификацијом начела међународног права, или практиковањем нових принципа међусобног општења у међународној заједници као цјелини.

Одлуке Берлинског конгреса определијиле су, дакле, не само међународни статус Црне Горе већ и елементе даљег унутрашњег развоја. Стицањем независности започео је нови период државноправног устројства земље који је захтијевао и другачије облике унутрашњег организовања, укључујући и доградњу државног механизма у институционалном и нормативном смислу.

Мада су темељи грађанске државе постављени усвајањем Даниловог законика 1855, тек су са окончањем велике источне кризе 1876-1878. и стицањем сувереног статуса земље, њеним територијалним проширењем и добијањем градова, створени услови за изградњу грађанског друштва у Црној Гори. Тиме су стварани нови услови за политички, економски и укупни друштвени просперитет земље, посебно у области образовања и културе.

Крупан историјски значај Берлинског конгреса и независан међународни статус који је на тако важној међународној конференцији Црна Гора добила, били су довољан научни мотив да се 140. годишњица ових крупних јубилеја обиљежи јединственом изложбом, о којој је црногорска јавност упозната први пут. Били смо почаствовани чињеницом да је визуелно представљање тако значајног сегмента европске и црногорске историје одржано у години у којој обиљежавамо седамдесету годишњицу постојања Историјског института Црне Горе. Сем тога смо добили и прилику вриједну јавне захвалности, да изложбу организујемо под покровитељством Министарства културе Црне Горе у оквиру Дана европске културне баштине, уз непосредно учешће министра господина Александра Богдановића. Тако је тема Берлинског конгреса и 140. годишњица од првог стицања независности Црне Горе са више адреса оцијењена као погодна прилика за промоцију европске прошлости и европских вриједности које прожимају културу и историју Црне Горе.

Панели за изложбу посвећену 140. годишњици од првог стицања независности Црне Горе, заправо приказују материјал из новог, другог издања публикације *Берлински уговор 1878*, са новим архивским материјалима пронађеним у Политичком архиву Службе министарства спољних послова у Берлину.

Ту су и карте о раду Комисије за разграничење. Поред тога, Институт располаже са 33 протокола о раду ове комисије, који су настали приликом повлачења граничних линија црногорске државе на терену, за чије

публиковање очекујемо средства. Сав изложени материјал и поријеклом и садржајем речито свједочи о европској прошлости и европској перспективи Црне Горе. Захваљујући историјској традицији црногорског народа, ти елементи су постали саставни дио идентитета Црногораца.

Зато су усвајању политичких и културних вриједности Европе Црногорци тежили не само од првих дана прерастања Црне Горе у пуноправну чланицу међународне заједнице, већ и много вјекова раније, али и много деценија касније, све до данас, кад је потреба за усвајањем европских вриједности и стандарда у најдинамичнијој фази у савременом периоду друштвено-политичког живота Црне Горе.